

Олена Юркевич, Надія Бевз

ЮРКЕВИЧ Олена Миколаївна — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри логіки Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (м. Хпрків). Сфера наукових інтересів — філософська герменевтика, історія логіки.

БЕВЗ Надія Вікторівна — пошукувач кафедри теоретичної і практичної філософії Харківського Національного університету імені В.Н.Каразіна. Сфера наукових інтересів — філософія культури, лінгвістична теорія перекладу.

ПЕРЕКЛАД ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕКСТІВ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

У статті досліджуються деякі питання історичної практики перекладу філософських текстів, генеза філософії перекладу в Україні; творчість Г.С.Сковороди як теоретика і практика перекладу, а також — сучасний стан україномовної практики перекладу філософських текстів.

Ключові слова: *переклад філософських текстів, філософія перекладу, інтерпретуючий переклад, «сродность філософів» у перекладацькій діяльності, перекладацька «масова культура».*

Із середини ХХ сторіччя (після Другої світової війни) завдяки зростанню міжнародних контактів перекладацька діяльність досягла небаченого розмаху. Деякі європейські дослідники називають цей період «століттям перекладу». А в сучасній філології стала активно розвиватися теоретична наука

про переклад — теорія перекладу [2; 9]. Однак, незважаючи на появу сучасної лінгвістичної теорії перекладу, у ній практично відсутній спеціальний розділ теорії перекладу філософських текстів. Це стосується не тільки вітчизняної ситуації з теорією перекладу філософських текстів. Наприклад, у Великобританії, у м. Лідс існує Центр перекладу, у якому є відділи перекладу ділової, наукової і журналістської літератури, але відсутній розділ, присвячений перекладові філософської літератури.

Вважається, що руська перекладна писемність бере початок ще за часів Київської Русі. Вона підтримувала торговельні, політичні і культурні зв'язки з Німеччиною, Францією, Візантією та з країнами Сходу. Звідси — співіснування з багатьма іноземними мовами (грецькою, старослов'янською, німецькою, латинською, арабською) і перші досвіди в складанні словників. Мова руських перекладів древнього періоду формувалася в процесі перекладів релігійної літератури (Біблії, «Життя святих», богослужбових текстів) і історичної хроніки. Високий рівень перекладів древньоруського періоду, як відзначають дослідники М.Мещерський, Л.Ковтун, М. Сухомлинов, був пов'язаний як із впливом живої народної мови тодішньої Русі на письмову мову, так і з культурою старослов'янської мови, багатой як лексично, так і стилістично.

В Україні в XV столітті відбуваються значні зміни в орієнтації українського суспільства, його культури і традицій перекладу у бік християнської Західної Європи. Представники української науки їдуть навчатися до університетів Кракова, Парижа, Флоренції, Болоньї. У цей час переводиться King's Bible (Закарпатська Україна, 1401 р.), Книга Псалмів (перекладач Ф. Жидовин, 1411 р.) і обрані добутки з життя святих. У XV столітті невідомими авторами виконані два переклади з польської добре відомих у Західній Європі робіт «Боротьба між життям і смертю» і «Історія про смерть великого магістра чи філософа». У XVI столітті було виконано кілька

перекладів Біблії на українську мову, у т. ч. Острозької Біблії (І. Федоров, 1574 р.), що була першим повним перекладом Біблії на слов'янські мови [2; 4; 9].

У XVII столітті перекладацька діяльність була зосереджена в Києво-Могилянській Академії, де були виконані переклади релігійних і художніх текстів з латинської, грецької і польської мов.

Твори Сковороди (1722-1794 рр.) — видатного українського філософа і поета, співака і музиканта, байкаря і педагога, перекладені на багато мов світу (англійську, німецьку, італійську, португальську, французьку, чеську, польську, словацьку, румунську, молдавську, сучасну українську, сучасну російську). Перекладом і дослідженням творчості Г.С.Сковороди займався Корпус перекладу Гарвардської бібліотеки, американський університет наукових досліджень (м. Нью-Йорк), Канадський інститут наукових досліджень (м. Торонто).

Незважаючи на велику кількість досліджень, одним з яскравих, але все-таки малодосліджених, залишається вчення Г.С.Сковороди як блискучого перекладача і як одного з перших теоретиків перекладу в Україні про «споріднену працю». Роки навчання Г.С.Сковороди в Києво-Могилянській Академії (1734-1745 рр., з перервами) зіграли величезну роль у формуванні фундаменту, що визначає як високий рівень філософської ерудиції Сковороди, так і високий рівень знань іноземних мов. В Академії він здобув знання античної спадщини, мав можливість долучитися до новітніх досягнень сучасної йому філософської думки. Курси, що читались в Академії, сприяли формуванню його літературного, філософського і перекладацького стилю. Вже з перших класів у Києво-Могилянській Академії викладалася латина. Крім латини, в Академії викладалися грецька, єврейська, німецька, польська мови. Григорій Сковорода вчився в знаменитого знавця мов в Україні того часу поліглота Симеона Тодорського,

з величезним бажанням відвідував лінгвістичні студії. На старших курсах лекції з філософії читалися латинською мовою. Григорій Сковорода разом з іншими студентами брав участь у переписуванні латинського богословського трактату Адама Зерникова, удосконалюючи знання мови і навик перекладу.

Як відомо, під час викладання Г.С.Сковородою етики і грецької мови в Харківському колегіумі більшість його поетичних творів було написано латинською мовою. Серед них оди, епіграми й одна байка. Ці твори були тісно пов'язані з філософськими трактатами, притчами і торкалися тем любові і щирої дружби, вірності і пізнання своєї природи, використання своїх здібностей, «сродності» праці, визначення свого місця в житті. У 1760 р. була написана латинською мовою байка «*Fabula de Naedo et Lupo Libicine*». Байка супроводжується авторським перекладом і приміткою, у якій Г.С.Сковорода вказує на те, що байка Езопова «преображена на новий вид малоросійськими фарбами» [5, с. 460]. От чому він перекладає назви грецьких тварин як Черногривка, Білка, Кудлай, Жук. У латинському варіанті байки Сковорода використовував слова, звороти, образи, взяті з розмовної латини, якою користувалися в Україні в XVIII ст. Строката ж синоніміка латинського тексту, слова («флейта» і «вовк-музикант» (*tibilis, calamos, fistula docta*)) вченим перекладаються багатою синонімікою української мови того часу — «флейтуза», «мінавет», «музикант», «капельмейстер». Що ж до «*Attabulatio*» – сили, моралі байки, то Сковорода-перекладач використовував українське прислів'я «Без бога не до порога», до того ж підсилюючи силу моралі ще й афористичним виразом «Ще не народжений, не суйся в науку».

У списку своїх здобутків, у листі 78 [6, с.356-359] улюбленому учневі і другові, згодом першому бібліографові Сковороди Михайлу Ковалинському Г. Сковорода згадує 15 назв своїх творів і 7 перекладів. Перекладацька спадщина

вченого включає переклади з «Моралій» Плутарха: «О смерти», «О хранении от долгов», «О возделении богатства», «О Божій правосудіи», «О спокойствии душевном» («Книжечка Плутархова о спокойствии души»). На жаль, до сьогоднішнього часу зберігся тільки переклад «О спокойствии душевном». Сковорода також переклав трактат Цицерона «О старости», окремі байки Езопа («Байка Езопова» у двох редакціях – українській і латинській, «Фабула» — інтерпретація байки Езопа «Астролог», твору Вергілія (уривки з «Енеїди»), Овідія «Хвала астрономії»). Він переклав також «Оду» новолатинського фламандського поета Синдронія Гошия (Гозія) (XVI-XVII ст.), твори новолатинського французького поета-гуманіста Марка Антонія Мюре «Петру Герардію» і «В день народження Ісуса» і, звичайно, Горація, якого Сковорода дуже любив і називав «римським Пророком» [6, с.42]. Як відзначає харківський дослідник Сковородіани Л. В. Ушкалов, «оди Горація Сковорода перекладає шляхом «змагання» з класиком у наслідуванні «разнообразной Премудрости Божіей»» [8, с.22]. У 1873 році у своєму філософському творі «Брань архистратиха Михаила Со Сатаною» Сковорода надає свій переклад уривка з драми Еврипіда «Благальниці» (або «Молільниці»), що на даний момент, у повному обсязі не перекладена ані українською, ані російською мовами. Ці рядки Сковорода супроводжує приміткою, із вказівкою автора, приводячи окремі рядки мовою оригіналу (грецькою і латиною), паралельно даючи свій переклад.

Спираючись на вироблену в Києво-Могилянській Академії перекладацьку традицію використання античної римської (Цицерон), а пізніше західноєвропейської (Ієронім, XVII ст., Август Бухнер) теорій перекладу, а також з досвіду власної перекладацької практики і педагогічної діяльності як викладача поезики в Переяславському колегіумі (1753-1754), викладача поезики і грецької мови в Харківському колегіумі (1759-1760) (під час занять викладачі або використовували

античну спадщину в оригіналі, або використовували свої власні переклади віршів, тим самим, закладаючи основи теорії і практики перекладу в Україні), Григорій Савич Сковорода виклав свої теоретичні міркування про переклад. Так, у примітці до перекладу оди Синдронія Гошия, зробленому в 1785 році, у супровідному листі до О.Захаржевського в 1790 році Г.С.Сковорода розділяє перекладачів на дві категорії: *перекладач-букваліст (translator)* — «ставить слово замість слова, як зуб замість зуба» [6, с.177] і *перекладач-тлумач (interpres)*, що «як ніжна годувальниця кладе в рот своєму годованцеві розжований хліб і сік мудрості» [6, с.177].

Перекладацька практика Григорія Савича Сковороди в цьому відношенні строгого розмежування не виявляє. Він не прагне адекватно передати особливості оригіналу, переклад для нього власне — це *«переснів»*. У примітці до перекладу оди Синдронія Гошия Сковорода пояснює: «Цю оду я не переклав, а витлумачив» [6, с.179]. У примітці (листі-присвяченні) до твору Цицерона «Про старість» Сковорода додає, що «сія книжечка, претолкованная здешним наречієм... А переведены не слова её, а мысли» [6, с.179].

Сковорода займався перекладами деяких творів Плутарха. Усі вони відносяться до «моралій», присвячених темам смерті, правосуддя, жадібності, багатства, душевного спокою. При перекладі він змінив імена грецьких богів і влив «в новіє мехи и вино новое», витлумачив філософію Плутарха в руслі свого вчення. У процесі перекладу твору Марка Цицерона «О старости», як і трактату Плутарха «О спокойствіи душевном» Сковорода-перекладач викладає ідеї, що Цицерон виражає вустами Катона, інтерпретуючи їх, зближаючи з власними, тобто представляє їх як оригінальну і самостійну інтерпретацію. Таким чином, переклад Сковороди має також важливе значення і для розуміння його власної філософії.

До своїх перекладів, як і до своїх оригінальних творів, вчений додає *листи-присвячення (коментарі)*. Наприклад,

лист-присвячення «Разговор о старости» до перекладу М. Цицерона «О старости».

Принципи перекладу іноземних авторів на рідну мову Сковорода викладає у своїй роботі «Филологические выписки» («*Experta philologica*»). У розділі «Авторы, которых следует читать в первую очередь», Сковорода радить читати «Лучшего мастера слова у самих латинян» Цицерона, його діалоги про дружбу, старість, книги про обов'язки, його промови в захист Архія (ця промова вважається гімном поезії і літературної діяльності), Марцелла, Лигарія, Дейотора. У цих творах, на думку Сковороди, можна почерпнути «ту чистую и незапятнанную лёгкость и изящность латинской речи, что составляет основу ясного и правильного стиля» [5, с.346]. Крім Цицерона Сковорода називає імена Плавта, Теренція, Непота, Цезаря, «у которых отсутствует всякое излишество речи и напыщенность» [5, с.346].

У розділах «При чтении надлежит делать выписки», «Способ, как следует делать выписки» Сковорода рекомендує при читанні робити виписки, класифікуючи їх на три види: 1) короткі виписки (*lemmata*); 2) замітки (*adversaria*); 3) історичні виписки (*historica*).

Таким чином, Г.С.Сковорода й у «Филологических выписках» («*Experta philologica*»), і в примітках до своїх перекладів, і в численних листах до М.Ковалинського, О.Захаржевського постає не тільки майстром перекладу, але й одним з перших в Україні теоретиків перекладу. Надалі практика вільного, творчого перекладу-переспіву Сковороди знайшла своїх послідовників в Україні в особі Л.Боровиковського, П.Гулака-Артемівського та інших.

Відповідно до вчення Г.С.Сковороди, вибір перекладацького тексту повинен бути обумовлений якимось відношенням симпатії. У противному випадку переклад буде буквальним, не творчим. У результаті встановлення такого роду відносин формується «сродность філософів» у перекладацькій діяльності.

В Україні в XVII і XVIII століттях умови для розвитку культури та перекладу були несприятливі у зв'язку з політикою гноблення українського народу, проведеною Петром I, а потім Катериною II. Відбувається насильницький відтік найбільш талановитих представників української науки і культури в Росію. Офіційною мовою стає російська. Як результат, Григорій Сковорода більшість своїх перекладів здійснював російською мовою, хоча 7 текстів було перекладено на українську книжкову мову того часу.

До жовтневої революції 1917 р. значні філософські праці практично не видавалися українською мовою. Після революції через ідеологічну цензуру і домінування російської мови в Україні, крім робіт фундаторів марксизму, були перекладені деякі роботи. Наприклад, у 1932 році В. Підмогильний переклав Гельвеція й у серії «Пам'ятки естетичної думки» протягом 60-70 р. були зроблені переклади «Поетики» Аристотеля, творів «Про красу» Хогарта, «Парадокс про актора» Дідро. Варто згадати переклад 49 томів К. Маркса й Ф. Енгельса, 55-томне зібрання творів В. Леніна. Але, швидше за все, вони були перекладені з російської мови, тобто мова йде про русифікований варіант «дубль-мови», що практично не сприяло розвитку української філософської мови. От чому, як уважав В. Горський, до кінця XX сторіччя українська філософська культура підійшла, не маючи у власному мовному арсеналі практично нічого зі світової філософської скарбниці [3].

Період після Жовтневої революції можна охарактеризувати як «перекладацький пролеткульт»: здійснення широко-масштабного проекту освіти в області іноземних мов дало можливість розширити коло перекладачів. При цьому актуальним постає питання про кількість і якість перекладів, що вирішувалося в плановому порядку. Виникає «колективний переклад» як особлива форма перекладацької діяльності. Особливе значення в радянський період вітчизняної історії мала

ідеологія перекладу, що найчастіше породжувала двоїсту систему оцінок при розумінні й інтерпретації перекладацької літератури («подвійна герменевтика»). Актуальними стають проблеми доступності оригіналу і свободи перекладу, викликані специфікою радянської ідеології.

За ініціативи О.М.Горького і під його керівництвом було створене видавництво «Всесвітня література», метою якого було випустити у світ або заново відредагувати переклади найбільш значимих представників зарубіжної літератури, а також народів СРСР. Це видавництво проіснувало до 1927 року, вийшло у світ 120 книжок. У ході цієї роботи дотримувалися принципи плановості відбору оригіналів, прагнення поліпшити якість перекладу. У роки НЕПа вийшло багато перекладених книг низької якості, тому що переклади часто виконувалися випадковими людьми, що погано володіли не тільки іноземною, а й російською мовами. З початку 30-х років в області перекладацької літератури ставиться питання про «академічний формалізм і буквалізм», що нібито ускладнювали розуміння перекладу й віддаляли читача від оригіналу. Поряд з цим відзначається підйом культури перекладу. У проміжку 1934-1941 років особливо активізувались переклади з національних мов народів СРСР на російську.

У роки Великої Вітчизняної війни був значний спад перекладацької і видавничої діяльності. Однак, уже в післявоєнні 50-і роки перекладацька робота набула нового розмаху.

У радянський період переважали переклади текстів класичної філософії і марксистської літератури і тільки лише ідеологічно благонадійної. Переклад історико-філософських текстів також проходив перевірку на ідеологічну благонадійність і у випадку особливої популярності якого-небудь ідеологічно несумісного тексту, він усе-таки перекладався, але з розгорнутими вступними статтями і

коментарями. Впливовість цих коментарів утворювалася авторитетом КІРС, видавництва й особистості перекладача, який повинен був свідомо стати на позиції офіційного відношення до тексту, або дотримуватися своєї точки зору, що відрізняла від офіційної. Тоді перекладач потрапляв у ситуацію подвійної оцінки, «подвійного стандарту» при розумінні й інтерпретації перекладацької літератури.

У силу таких обставин у області перекладу філософських текстів виникали деякі проблеми. По-перше, — це проблема свободи перекладу через вплив ідеологічної «сітки» на перекладацьку діяльність. Однак, у цей же період скоріше як виключення здійснювалися переклади М. Лоським і О. Лосєвим, що неможливо назвати «перекладами на замовлення». По-друге, виникла проблема розуміння філософського тексту в перекладацькій роботі, тому що в радянський період був перерваний зв'язок із західною культурою, і насамперед, з мовним буттям західного філософського світу. По-третє, — проблема доступності для читача вже перекладених філософських текстів, тому що для радянської видавничої системи була характерна централізованість, монополія і плановість.

Поряд з естетико-стилістичними принципами «приємного перекладу» (французької традиції перекладу) формуються прагматичні принципи перекладу («народність» і «життєва правдивість» мови), принципи прозаїчного і поетичного перекладів.

Післявоєнний (50-ті р. ХХ ст.) і пострадянський періоди можна назвати «століттям перекладу». Виникає лінгвістична теорія перекладу, перекладознавство як особлива наука. Однак специфіка перекладу філософських текстів у ній явно не виражена. У цілому, навіть фрагментарне дослідження історії перекладів у вітчизняній культурі висвітлює перелік проблем, що виходять за межі суто лінгвістичних, і вимагає філософського аналізу ситуації, що склалася у вітчизняній історії й сучасності в області сучасного перекладу філософських текстів [1].

На тлі інтеграційних процесів, що спостерігаються в усім світі, особливо в Європі, деякі аналітики висловлюють побоювання, що серйозним каменем спотикання на шляху до об'єднаної Європи може стати саме проблема спільної мови. Домінуючими мовами, що несуть основний потік інформації, традиційно вважаються англійська, німецька, російська і японська.

Якісний переклад є неодмінною умовою, без якої не може функціонувати інформаційне суспільство. Переклад — необхідна ланка асиміляції світової думки українською культурою, інтелектуальним співтовариством. Видатні філософи минулого і сучасності повинні «заговорити» українською мовою, «відбутися» у ній. З появою перекладених українською мовою текстів Платона й Аристотеля, Декарта, Гуссерля мислення буде мати надійний ґрунт для існування і тоді поступово повинна відшліфуватися українська філософська термінологія [3; 7].

В останні роки в Україні активізувалися переклади філософських текстів, однак, найчастіше страждає їхня якість, через що перекладений текст не завжди придатний для використання, як в освіті, так і в дослідницькій науковій праці. Природно, соціальна практика не перестане мати потребу в створенні якогось стандарту перекладу гуманітарних текстів, незважаючи на визнання утопічності проекту ідеального перекладу.

У 2001 році був створений перший Український філософський фонд. Одна з його цілей — організація і публікація перекладів видатних творів з філософії й інших гуманітарних дисциплін. З погляду президента Українського філософського фонду, голови редколегії серії «Сучасна гуманітарна бібліотека» С.В.Пролеєва [7], причини незадовільних перекладів філософських творів у тім, що, по-перше, часто-густо переклад філософських текстів виконує філолог, а не професійний філософ. І по-друге, перекладач-

філолог може добре знати мову оригіналу, українську мову, але не бути добре ознайомленим (у плані розуміння) з мовою філософії. У наслідок цього, зникає строгість термінології, деформується зміст оригіналу. Такий переклад може не допомогти, а нашкодити, тому що він формує неправильну уяву і смислове значення абстракції.

Серед причин незадовільних перекладів філософських текстів також – недостатній досвід перекладів філософської літератури, відсутність перекладацької традиції в цій області. Переклад філософського твору – це високе літературне й інтелектуальне мистецтво. Необхідний час, отримання певного досвіду, щоб устоялася традиційність перекладацьких рішень. Мова йде про досвід, який би сприяв розвитку української філософської мови [3; 7; 10].

Мовна відповідність багатьох філософських понять в українській культурі або відсутня взагалі, або не є загальноприйнятною серед філософів. Перекладач зіштовхується з парадоксальною ситуацією відсутності мови, на яку йому потрібно перекладати.

Процес перекладу на українську мову в значній мірі перетворюється на процес створення української філософської мови. Переклад має потребу у визначеному інтелектуальному середовищі, яке б його сприймало, обговорювало, корегувало, використовувало в науковому дискурсі, і тоді він якісно змінюється, стаючи інтерсуб'єктивним результатом інтелектуальної комунікації. Тому переклад філософських текстів — це переважно тривалий процес, що передбачає не один варіант, не одну спробу перекладу. От чому одне з завдань серії «Сучасна гуманітарна бібліотека» – стимулювати формування традицій, на яких будуть зростати високоякісні версії філософських творів, що будуть збагачувати українську культуру.

Такі компоненти при виданні перекладацького філософського тексту, як супутня аналітична стаття, предмет-

ний і іменний покажчики, коментарі, примітки, спеціальний додаток дуже важливі і практично невід'ємні складові філософського перекладу, що складають філософський перекладацький гіпертекст.

Останнім часом на українську мову були перекладені твори Платона, Цицерона, Сенеки, Августина, Т. Гобса, І. Канта, Ф. Ніцше, Б. Рассела, Л. Вітгенштейна, М. Вебера, Х. Ортегі-і-Гассета, Р. Колінгвуда, Ж. Сартра, М. Гайдеггера, Г. Марселя, Д. Поппера, П. Рікера й інших мислителів.

Але при сучасному перекладі філософських текстів на українську мову зберігається ряд проблем, серед яких – наївний погляд на переклад як на технічну процедуру і відсутність україномовної академічної філософської школи. За словами В.С.Горського: «Переклад вимагає розбудови власної живої мови, ми працюємо відповідно до ідей, що ними живе мислитель, чий твір перекладається» [3, с.54].

Існує якесь упередження, що українська мова нібито не налаштована до філософування. Зокрема, на це вказує М.Луценко в збірнику «Філософія мови: у межах і поза межами» у статті «Про «нову» українську школу філософської мови, або про новий російський реалізм». Відсутність україномовної академічної школи частково компенсувалося українською літературою XI-XX сторіччя. Варто згадати філософські поеми І. Франка, драматургію Лесі Українки. І все ж таки, спираючись на цей базис, існує необхідність створення концептів і структур, що дали б можливість адекватного читання філософської класики українською мовою, тобто, за словами В.С.Горського — розбудови філософського мовомислення [3].

У сучасній вітчизняній культурі практика перекладу додатково обтяжена і проблемою масовості. Можна сказати, що зараз легалізувалася своєрідна *«перекладацька масова культура»*. Якщо в класичному розумінні переклад був елітарним мистецтвом, яким займалися найбільш освічені

особистості, то в сучасному світі заохочуються будь-які більш-менш вдалі спроби. Як уявляється, ця об'єктивна обставина пов'язана з розвінчанням утопічної ідеї адекватності перекладу, можливості відкриття в процесі перекладацької діяльності єдиного змісту тексту. Подібна криза очікування ідеального перекладу, з одного боку, загострила питання про реалістичність перекладацьких намірів, а з іншого боку — зробила ймовірною реалізацію можливості збиткового (поганого) перекладу. Але, як виправдання подібної сумнівної практики перекладу, необхідно відзначити, що читач іноді все-ж-таки готовий читати будь-який, навіть не якісно перекладений текст через постійний «інформаційний голод». Незадоволеність якістю вітчизняної філософської продукції, з одного боку, і гіперповажливе відношення до західноєвропейських і американських філософських текстів з іншого, створює ґрунт для відчуття постійного інформаційного відставання в області філософського світорозуміння і розробки філософської методології. Саме в зв'язку з останнім неякісний переклад і може мати місце.

Не можна також забувати і про економічну сторону проблеми. Сьогодні можна опубліковувати роботи різного за якістю рівня, також якісно відрізняються одне від одного і робота видавництва. Фактична відсутність цензури для перекладачів також дозволяє збільшувати ступінь погрішності в цьому виді діяльності. Тут необхідно відзначити, що в зв'язку з прийняттям і жорсткістю чинності закону про авторське право, зокрема в зв'язку з необхідністю виплачувати гонорари авторам оригіналів, багато перекладачів або організаторів перекладів часто-густо відмовляються від перекладів сучасних текстів і звертаються до текстів минулих культур. Це, безумовно, гальмує обмін ідеями в межах європейського філософського співтовариства. Ця особливість практики сучасного перекладу вимагає особливого обговорення.

На території глобалізуючого простору необхідні не тільки уніфіковані процедури, стандартизовані протоколи, норми і вимоги, але й єдиний спосіб глобалізаційного спілкування — мова глобалізації, універсальна мова для усього й усіх. В часи середньовічної Європи загальноєвропейською мовою міжнародного спілкування — мовою *lingua franca* — була латина.

У 1887 р. уперше світові була запропонована мова есперанто в книзі Лазаря Людвіга Земенхофа «Міжнародна мова. Передмова і повний підручник (для росіян)». Автор підписав свою книгу «Doktoro Esperanto» (доктор, що має надію) і слово «esperanto» було прийнято як назва мови. Багато видатних діячів підтримували есперанто. Це лінгвісти Бодуэн де Куртене й Отто Есперсен, математик Пеано і філософ Бертран Рассел.

Англійська мова у світовій історії є першою з усіх природних національних мов, що претендує на звання *lingua franca* — всесвітньої, глобалізаційної мови. «Всесвітня» мова повинна мати прості і максимально логічні правила письмової мови, тому що нею будуть користуватися й ті, для кого вона не буде рідною мовою. В англійській мові кількість письмових знаків значно менше, ніж кількість фонем, а орфографія досить архаїчна. Але в той же час, англійська мова дуже сприйнятлива до новизни.

Наукові дослідження у світі знаходять висвітлення в масі наукових, технічних і популярних журналах і вісниках, що виходять англійською мовою. Міжнародні філософські форуми, що проходять англійською мовою, відіграють чималу роль у процесі консолідації міжнародного наукового співтовариства. Англійська допомагає створити комунікацію між різними філософськими школами різних країн і континентів. XX Всесвітній філософський конгрес, що проходив у 1998 р. у США, по суті, був першим конгресом за всю історію, де безроздільно домінувала англійська мова, хоча формаль-

но французька, німецька, іспанська і російська залишалися робочими мовами. Англійська мова стала головною мовою всесвітнього спілкування в Інтернеті. Самостійним діалектом може стати і мережева англійська мова філософського спілкування.

Таким чином, процесові створення української елітної філософської мови активно протистойть експансія англійської мови та англійського філософського спілкування й англійських перекладів, обсяг і значення яких у світовому культурному процесі непорівняний з вітчизняними продуктами перекладу. Для сучасного українського філософа рідна українська мова тільки відновлює своє значення «внутрішньої мембрани», внутрішньої мовної границі, що зберігає самобутність мовного простору буття думки, тоді як зовнішня міжнародна перспектива задається сучасною англійською мовою, що заявила себе в сучасній культурі як *lingua franca*. Тому перекладач, як і сучасний український філософ, знаходиться в ситуації «подвійної герменевтики», тому що з одного боку, розуміє необхідність власної участі в створенні україномовного філософського термінологічного апарату і філософського середовища спілкування, а з іншого боку — усвідомлює перспективу включення в загальноєвропейський і англоамериканський культурний філософський англійський контекст.

Література

1. Автономова Н. С. О философском переводе / Автономова Н. С. // Вопросы философии. — № 2. — М.: Наука, 2006. — С. 89–102.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение / Виноградов В.С. — М.: Изд.-во ИОСО РАО, 2001. — 215 с.
3. Горський В.С. Переклад як інтерпретація по-українськи / Горський В.С. // Філософія в українській культурі: методологія та історія. Філософські нариси. — К.: Центр практичної філософії, 2001. — С. 54–61.

4. *Корунець І.* Біля витоків українського перекладознавства / Корунець І. // Всесвіт'08. Журнал іноземної літератури. — №1–2 (949–950). — К.: Всесвіт, 2008. — С. 188–194.
5. *Сковорода Г.* Повне зібрання творів: У двох томах / Сковорода Г. — Т. 1. — К.: Наукова думка, 1973. — 531 с.
6. *Сковорода Г.* Повне зібрання творів: У двох томах / Сковорода Г. — Т. 2. — К.: Наукова думка, 1973. — 574 с.
7. *Табачковський В., Пролєєв С.* Світова філософія українською мовою / Табачковський В., Пролєєв С. // Філософська думка. Український науково-теоретичний часопис. — №1. — К.: Видавничий дім «Академперіодика», 2002. — С. 10-19.
8. *Ушкалов Л. В.* Григорій Сковорода і антична культура / Ушкалов Л.В. — Х.: ТОВ «Знання», 1997. — 180 с.
9. *Фёдоров А.В.* Основы общей теории перевода / Фёдоров А.В. — М.: Высшая школа, 1983. — 305 с.
10. *Хома О.* Філософський переклад і мова української філософії / Хома О. // Філософсько-антропологічні студії'2000. Європейський вектор та основні цінності української гуманістики. — Істина. Правда. Життя. (до 70-річчя Мирослава Поповича). — К.: Стилос, 2000. — С. 349–353.

Перевод философских текстов в Украине: история и современность

В статье исследуются некоторые вопросы исторической практики перевода философских текстов, генезис философии перевода в Украине; творчество Г.С.Сковороды как теоретика и практика перевода, а также — современное состояние украиноязычной практики перевода философских текстов.

***Ключевые слова:** перевод философских текстов, философия перевода, интерпретирующий перевод, «сродность философов» в переводческой деятельности, переводческая «массовая культура».*

Translation of philosophical texts in Ukraine: history and contemporaneity

Some questions of historical practice of the translation of philosophical texts, genesis of the philosophy of translation in Ukraine, the creativity of G. Skovoroda as the theorist and practicist of translation as well as modern condition of Ukrainian language practising of the translation of philosophical texts have been researched in the article.

Key words: *translation of philosophical texts, philosophy of translation, interpreted translation, «innateness of philosophers» in the translated activity, translated «mass culture».*

Надійшла до редакції 10.09.2009 р.